

به بهانه هفته بانکداری اسلامی

ما و دیگران

مروری بر عملکردها و تفاوت های بانکداری بدون ربای ایران و دیگر بانک های اسلامی

اشرف محمدنیا

رزم موفقیت بانک های اسلامی، آموزش پرسنل است.

خدمات رسانی مالی اسلامی شده است. با توجه به وجود اقلیت پرتعداد و پرنفوذ مسلمانان در کشورهای اروپایی و آمریکایی و آفریقایی، این کشورها علاقه زیادی به سرمایه گذاری در بانکها و مؤسسات مالی اسلامی نشان می دهند و حتی اقدام به تأسیس بانک های اسلامی کرده اند. نخستین گام در این زمینه را انگلیسی ها با تأسیس بانک اسلامی BIB و ایجاد بخش بانکداری اسلامی در بانک مشهور HSBC برداشته اند که توجه وسیع این کشور به توسعه بانک های اسلامی را موجب شده تا انگلیس به یکی از کانون های اسلامی در غرب مبدل گردد. آلمان نیز با ایجاد شعب ویژه اسلامی در بانک مشهور دویچ بانک، این موضوع را مورد توجه بسیار قرار داده، ضمن اینکه ژرمن بانک نیز به ارائه برخی خدمات بانکداری اسلامی پرداخته است. بانک های بین المللی مشهوری چون مورگان استانلی، لویذبانک و سویس کریدیت نیز برنامه های کوتاه مدت و بلندمدت و میان مدتی برای ارائه خدمات مالی اسلامی دارند. بانک اتریشی RZA نیز از دیگر بانک های اروپایی است که گام هایی را برای ورود به بانکداری اسلامی برداشته و به سرمایه گذاری در این بخش پرداخته است.

نزدیک به ۲۴ سال از شروع اجرای بانکداری بدون ربا در کشورمان می گذرد و این درحالی است که سیستم بانکی رکوردهای قابل توجهی را از لحاظ ناکارآمدی به دست آورده است! و دچار مشکلاتی از قبیل ناتوانی در ارائه خدمات موردانتظار و شایسته، ضعف شدید در حرکت به سوی نوآوری در روش ها و ابزارها، عدم شفافیت در عملکرد مالی، عدم پاسخگویی به نیازها و خواست های مشتریان و... است و درعین حال، بعضاً با سیاست گذاری ها و تصمیم گیری های مهم از سوی دولت مبنی بر لزوم اعمال تغییراتی همچون ادغام بانک های دولتی و تشکیل بانک قرض الحسنه و تغییر در کیفیت اختیارات بانکها در نحوه ارائه تسهیلات، کاهش نرخ سود بانکها و... روبرو است. در همین حال، شاهد هستیم که در بانک های اسلامی کشورهای همسایه اتفاقات مهمی در حال وقوع است، البته اتفاقاتی در راستای حرکت به سوی پیشرفت های صنعت بانکداری و رشد شگرف از لحاظ سهم بازار و سودآوری تا جایی که اینگونه تحولات در کشورهای همسایه در حوزه خلیج فارس همچون امارات متحده عربی، بحرین، قطر، کویت و عربستان سعودی، همچنین در پاکستان، بنگلادش، لبنان، سوریه و نیز کشورهای آسیای جنوب شرقی مانند مالزی، اندونزی، سنگاپور و... حیرت و اعجاب بانکداران موفق دنیا را برانگیخته است.

با اینکه از شروع فعالیت صنعت بانکداری اسلامی و مالی اسلامی در کشورهای مزبور زمان کوتاهی می گذرد، اما این صنعت در حال حاضر، در زمره شکوفاترین و پررونق ترین بخش های پولی و بانکی جهان شناخته می شود و روزی نیست که خبر و گزارشی در ارتباط با پیشرفت های روزافزون و همه جانبه بانکها و مؤسسات مالی اسلامی در سرتاسر جهان در رسانه ها و مطبوعات منتشر نشود. اهمیت این موضوع تا بدانجاست که مجله معتبر Banker نیز ضمیمه ای ثابت را به بررسی تحولات بانکداری اسلامی اختصاص داده است، چرا که بانک های اسلامی در مدت کوتاه فعالیت خود توانسته اند با عملکردی موفق، خیل عظیمی از غیرمسلمانان را نیز جذب خود کنند و این امر زمینه ساز ورود کشورهای غیراسلامی به عرصه

خود را به آنجا گسیل دارند تا از خدمات آموزشی و فنی آن برخوردار شوند. در این مرکز، علاوه بر ارائه واحدهای درسی، آموزش‌های ضمن خدمت به مدیران و کارکنان بانک‌های اسلامی، فعالیت‌های پژوهشی و علمی در حوزه عقود اسلامی و محصولات نوین بانکداری اسلامی نیز انجام می‌شود.

استاندارد سازی در بانکداری اسلامی

با توجه به توسعه فعالیت‌های عرصه بانکداری اسلامی، وجود مراکزی برای تحقیق و پژوهش پیرامون خدمات بانکداری اسلامی لازم و ضروری است. از این رو، بانک‌های اسلامی همسایه، توجه خاصی را به این امر معطوف داشته‌اند.

موفقیت بانک‌ها را با میزان کاربرد ابزارهای نوین اندازه‌گیری می‌کنند.

در کشورهای آفریقای جنوبی و نیجریه و مصر نیز بانکداری اسلامی چندان برای مردم ناشناخته نمانده است. بنابراین، در این مجال بد نیست که به بررسی اجمالی عوامل موفقیت بانکداری اسلامی در کشورهای حوزه خلیج فارس و همچنین در کشورهای آسیای جنوب شرقی بپردازیم.

آموزش بانکداری اسلامی به کارکنان

به‌طور کلی، به‌کارگیری و اجرای هرگونه سیستم کاری، به میزان آمادگی و توانمندی کارکنان وابسته است و بر همین قیاس، موفقیت در اجرای بانکداری اسلامی نیز به میزان مهارت و توانمندی کارکنان بستگی دارد. به زبان دیگر، رمز موفقیت بانک‌های اسلامی، به‌خصوص در زمینه ورود به عرصه‌های بین‌المللی، همانا به‌کارگیری و آموزش پرسنل زبده و ماهری است که هم با اصول بانکداری آشنا هستند و هم از مسایل شرعی و دینی مرتبط با بانکداری و مالیه اسلامی آگاهی دارند، زیرا در این صورت است که قادر خواهند بود این دانش را در عمل نیز به‌کار گیرند. انتقال این دانش نیز از طریق برگزاری دوره‌های آموزشی کوتاه‌مدت و کارگاه‌های آموزشی میسر خواهد بود تا بدینوسیله، مهارت‌های کارکنان در بانک‌های اسلامی به‌روز و متحول شود.

برگزاری کنفرانس‌ها و کارگاه‌های آموزشی در حوزه بانکداری و مالیه اسلامی، از دیگر اقدامات صورت‌گرفته در جهت تقویت بنیادین و علمی بانکداری بدون ربا بوده که جهت دسترسی و تقویت علمی و عملی بانکداری بدون ربا توسط نهادهای دولتی و غیردولتی کشورهای منطقه خاورمیانه انجام شده است. برگزاری کنفرانس مالیه اسلامی در پاکستان، برپایی همایش بین‌المللی بانکداری و مالیه اسلامی در امارات متحده عربی، برگزاری کنفرانس بین‌المللی بانکداری اسلامی در قرن بیست و یکم در کویت، گردهمایی بزرگ بانکداران اسلامی جهان در دبی، برگزاری همایش مالیه اسلامی و اخلاقی در عربستان، برپایی کنفرانس بانکداری بدون ربا در بحرین و برگزاری ده‌ها سمینار، کارگاه آموزشی و اجرای پروژه‌های میدانی در حوزه عملکرد بانک‌های اسلامی در سال‌های اخیر، از جمله فعالیت‌های صورت‌گرفته برای تقویت تئوریک و عملی بانکداری اسلامی در سال‌های گذشته بوده‌اند.

علاوه بر این، با توجه به اهمیت آموزش بانکداری، کشور مالزی اقدام به تأسیس مرکز بین‌المللی آموزش بانکداری و مالیه اسلامی (INCEIF) نموده است. هیات‌مدیره و اعضای این مرکز، گروهی از بهترین و باسابقه‌ترین مدیران و بانکداران اسلامی از سراسر جهان می‌باشند. محل این مرکز در کوالالامپور است و هدف آن ارتقای سطح کیفی و کمی نیروی انسانی فعال در صنعت بانکداری و مالیه اسلامی و افزایش رقابت‌پذیری محصولات و بازارهای مالی اسلامی می‌باشد. این مرکز با هدف پاسخگویی به نیازهای آموزشی و خدماتی پرسنل بانک‌های اسلامی از سرتاسر جهان ایجاد شده و کلیه بانک‌ها و موسسات مالی اسلامی می‌توانند مدیران و کارکنان

در سال ۲۰۰۶ امارات متحده عربی اولین مرکز بین‌المللی مالی اسلامی در ابوظبی را ایجاد نمود. این نهاد بین‌المللی، با حمایت مالی سازمان کنفرانس اسلامی و سازمان جهانی تجارت تأسیس شد و هدف اصلی آن، هماهنگ‌سازی استانداردها و رویکردها در حوزه خدمات‌رسانی مالی منطبق با شریعت اسلام و رعایت کلیه اصول و مبانی دین مبین اسلام، از جمله عدم دریافت و پرداخت ربا در عملیات بانکی اعلام شده است. در این مرکز، علاوه بر فعالیت‌های پژوهشی، یکسری آموزش‌های عمومی و تخصصی در حوزه کنترل عملکرد و کنترل داخلی بانک‌ها و مدیریت ریسک عرضه می‌شود.

سازمان تکنولوژی بانکداری اسلامی در کویت نیز از سال ۲۰۰۷ شروع به فعالیت نموده و هدف آن علاوه بر انجام پروژه‌های تحقیقاتی و مطالعاتی در حوزه بانکداری اسلامی و چالش‌های پیش‌رو، تأسیس یک بانک اسلامی اینترنتی به نام بانک تکنولوژی "انجازات" در بخش خدمات‌رسانی مالی از طریق اینترنت است.

علاوه بر تأسیس مراکزی که نام برده شدند، برخی از بانک‌های اسلامی، از جمله بانک اسلامی دبی (DIB) نیز به‌عنوان قدیمی‌ترین بانک اسلامی جهان، علاقه زیادی را به رعایت اصول عهدنامه باسل ۲ نشان داده‌اند و سعی می‌کنند تا معیارها و مبانی مرتبط با مدیریت ریسک و کنترل سرمایه مندرج در این عهدنامه را با اصول شریعت اسلام منطبق سازند و یک نوع مدیریت ریسک اسلامی پدید آورند.

تنوع و نوآوری در خدمات

نوآوری‌های متعدد و متنوع بانک‌های اسلامی در حوزه‌هایی چون تکنولوژی‌های بانکی، ارائه خدمات مالی ترکیبی و جدید، انتشار صکوک، بیمه و غیره موجب شده‌اند تا الگوی بانکداری منطبق با شریعت اسلام به‌عنوان یک الگوی موفق شناخته شود.

خدمات‌رسانی کامل به کارگران مهاجر شاغل در کشورهای منطقه و ایجاد خطوط ارتباطی و اعتباری بین کشورهای اسلامی، تأسیس بازار سهام اسلامی، اجرای برنامه جامع اعتبارات خرد در چند بانک اسلامی بنگلادش، ترکیب بانکداری و بیمه اسلامی تکافل در چند کشور حوزه خلیج فارس، همه در سال گذشته انجام شده‌اند.

یکی دیگر از تلاش‌های بانک‌های اسلامی، حرکت در جهت به‌روزرسانی آخرین دستاوردهای نرم‌افزاری در سیستم بانکی است که راه‌اندازی و به‌کارگیری سیستم نرم‌افزاری بانکداری اسلامی در کلیه شعب داخلی و خارجی بانک اسلامی دبی (DIB) و برگزاری کارگاه‌های آموزشی و ارائه آموزش‌های ضمن خدمت به کلیه کارکنان بانک برای استفاده از این نرم‌افزار، همچنین، عملیاتی کردن سیستم بانکی فوق‌مدرن Misys در بانک اسلامی البرکت (که جزو پیشرفته‌ترین سیستم‌های تکنولوژیکی بانکی است) از اینگونه اقدامات می‌باشند.

اما مشکل بانک‌های ما

ایران از معدود کشورهایی است که تمام سیستم بانکی‌اش اسلامی است و بانکداری اسلامی را به‌طور جامع و یکپارچه اجرا می‌کند. قطعاً به‌تبع این امر، انتظار می‌رود که با توجه به تأثیر موضوع در ساختار اقتصادی کشورمان، اقدامات و برنامه‌های ویژه‌ای نیز متناسب با این امر لحاظ شود، اما پرسش این است که پس از اجرای بانکداری اسلامی، چه تغییراتی را در ساختار بانک‌ها لحاظ نموده‌ایم؟ کدامین موسسه آموزشی بانکداری اسلامی به معنای واقعی و مدرن و معتبر را بنا کرده‌ایم؟ آیا مؤسسه یا واحد کارآمدی را به‌منظور تحقیق و پژوهش پیرامون ابداعات و نوآوری‌ها در عرصه بانکداری بدون ربا تأسیس نموده‌ایم؟ چند سمینار کاربردی و قوی در عرصه بانکداری اسلامی برگزار نموده‌ایم؟ چه آموزش‌های ویژه‌ای را برای شناسایی و به‌روزرسانی خدمات بانکداری اسلامی اجرا نموده‌ایم؟ تاکنون درخصوص برطرف کردن مشکلات شرعی عقود اسلامی که در دایره بانکداری اسلامی قرار می‌گیرند، چقدر به بحث علمی و تخصصی و پیدا کردن راهکار پرداخته‌ایم؟ آیا تاکنون به بررسی و ارزیابی واقع‌بینانه موقعیت و جایگاه بانک‌های ایرانی در مقایسه با جایگاه بانک‌های همسایه پرداخته‌ایم؟ چقدر به دنبال رفع مشکلات پیش روی بانک‌ها بوده‌ایم؟ و خلاصه کلام اینکه، آیا بهتر نیست که به‌جای ادامه کارهای سطحی و نمایشی و ایرادگرفتن و به‌دنبال مقصر گشتن و مورد هجمه قراردادن موافقان و مخالفان سیستم بانکی، مشکلات این نهاد پولی و بانکی را با نگاه کارشناسانه و واقعی مورد توجه قرار دهیم و نیروی انسانی، زمان و بودجه خود را صرف کارآمد کردن سیستم بانکی نماییم؟

بانک‌های اسلامی
در مدت کوتاه
فعالیت خود
توانسته‌اند با
عملکردی موفق،
خیل عظیمی از
غیرمسلمانان را نیز
جذب خود کنند، و
نمونه‌اش هم HSBC.